

ВИСОКА ПОСЛОВНА ШКОЛА
СТРУКОВНИХ СТУДИЈА – БЛАЦЕ
Часопис из области економије, менаџмента и
информатике „БизИнфо“
Број 1/2010, стр. 239 – 252
Адреса: Краља Петра I, бр.70, 18420 Блаце

СИВА ЕКОНОМИЈА И ПРАЊЕ НОВЦА У ЕВРОПСКОЈ УНИЈИ

THE FIRST ECONOMY AND MONEY LAUNDERING IN EU

Марија Стојиљковић

Висока пословна школа струковних студија Блаце

Резиме: Сива економија је проблем свих земаља, колико год оне биле економски развијене. У Европској унији је сива економија веома распрострањена. Најраширенији облик сиве економије у готово свим земаља ЕУ јесте рад на црно (данас чак 30 милиона грађана ЕУ остварује неки приход радећи на црно). Такође, битан проблем земаља - чланица ЕУ јесте и пореска (ПДВ) утаја и разни видови злоупотреба који имају за последицу, не само губитак прихода земаља – чланица, већ и изворних прихода буџета Уније. Борба против пореске утаје и заштита финансијских интереса буџета постала је приоритет ЕУ. Прање новца је појава о којој је веома тешко прикупити поуздане информације, а распрострањена је у свим земљама, без обзира на степен њиховог економског развоја. Уколико је криза економског система већа, утолико су веће и могућности за прање новца (новац стечен сивом економијом, трговином оружјем, дрогом и разним финансијским махинацијама који се убацује у легалне токове)

Кључне речи: сива економија, утаја пореза, прање новца

Abstract: The first economy is a problem in all countries, no matter how they are economically developed. In the European Union the first economy is so widespread. The most widespread form of the informal economy in almost all countries of the EU is working on the „black” (even today, 30 million EU citizens realize some income by working in

the “black”). Also, the major problem in countries of EU member states is the tax (VAT) fraud and various forms of abuse that have resulted in not only loss of income countries - member states, but also the revenues of the budget of the Union. The fight against tax evasion and protection of financial interests of the budget has become a priority for the EU. Money laundering is a phenomenon of which is very difficult to collect reliable information, and is widespread in all countries, regardless of the degree of their economic development. If the economic crisis of bigger, even bigger opportunities for money laundering (money gotten the first economy, trade in arms, drugs and various financial machinations that are inserted into legal channels)

Key words: *the first economy, tax evasion, money laundering*

1. УВОД

Сива економија није проблем само наше привреде, већ и привреда развијених земаља. Развијене земље се више него икада суочавају са ширењем сиве економије, упркос поштравању прописа и казни за избегавање плаћања пореза.

У Европској унији је сива економија веома распрострањена. Један од облика сиве економије познат у свим земљама јесте рад на црно. Реч је о случајевима када послодавац не пријављује радника кога запошљава и на тај начин избегава да плати све доприносе, који би иначе ишли у државни буџет. Према новијим подацима Европске комисије, данас чак 30 милиона грађана Европске уније остварује неки приход радећи на црно, чак 16 процената укупног националног производа Уније ствара се илегалним, непријављеним радом (један од видова сиве економије)

Као подручја најсклонија раду на црно, дефинишу се две сезонске делатности: грађевинарство и пољопривреда, а затим следе хотели, рад по кућама и приватне транспортне компаније. Истраживања показују да ширењем сиве економије, вредност неопорезованих послова досеже седмину регистроване привреде у најбогатијим земљама света. Поводом објављивања најновијих података о расту илегалног рада, Европска комисија је сврстала овај вид сиве економије у један од забрињавајућих пробелма Уније. Почетком седамдесетих година, на пример, удео рада на

црно у стварању укупног бруто националног производа, износио је тек 5 %.

Сива економија је „болест“ која све више руши Европску унију. Најновији подаци показују да у Грчкој вредност неопорезованих послова износи 29%, у Италији 27%, Шпанији 23%, Белгији 22%. У Шведској, Данској и Ирској сива економија је изнад 15%. У Немачкој, Француској, Холандији нешто испод 15%

Разлог ширења сиве економије у ЕУ су повећана пореска оптерећења и многобројне бирократске препреке у свакодневном животу. Сива економија је изузетно присутна у Италији и Немачкој.

2. СИВА ЕКОНОМИЈА У ИТАЛИЈИ

Италијанска сива економија представља 27% бруто националног производа, а њено тржиште рада је највеће међу 13 најразвијенијих европских земаља.¹ Сматра се да од 11 милиона Италијана који раде на црно, чак 7 милиона већ има стално или привремено званично запослење. Сива економија, која је по мишљењу многих економиста била локомотива привредног развоја земље и заслужна што у Италији није дошло до револта маса у појединим кризним периодима, данас представља кочницу економског развоја и одговарајућег економског и социјалног планирања.

3. СИВА ЕКОНОМИЈА У НЕМАЧКОЈ

Обим рада на црно у Немачкој ће, у овој години, због тешке кризе да порасте за преко пет милијарди и достигне вредност од 352 милијарде евра, прогнозе су немачких стручњака. Сива економија ће у овој години достићи 14,6 одсто бруто друштвеног производа у Немачкој. Разлог је то што "у време рецесије људи који принудно раде са скраћеним радним временом или они који су остали без посла траже алтернативне облике зараде".²

¹ Истраживачки центар Рим, 1998.година

² Фридрих Шнајдер, Универзитет у Линцу, (Wirtschaftswoche), 2010.година

Шнајдер, који слови за једног од најбољих познавалаца ове области, наводи да би обим "сиве економије" могао да се увећа и знатно више, јер је он прогнозу направио полазећи од тога да ће бруто друштвени производ ове године у Немачкој да опадне за 2,5 одсто. Међутим, водећи економисти и међународне организације предвиђају да ће бруто друштвени производ да се смањи најмање пет одсто. У Немачкој се у овој години "на црно" највише ради у грађевинарству и занатству везаном за ту грану (молерско-тапетарски и слични радови). Стручњаци оцењују да је број илегалних радних сати исти као обим рада осам милиона запослених са пуним радним временом.

Обим сиве економије у Немачкој је прошле године, због привредне кризе, достигао рекордних 253 милијарди евра. Према процени стручњака за ову област, професора економије Фридриха Шнајдера, коју објављује економски магазин "Virtšaftsvohe" (Wirtschaftswoche), то је повећање обима сиве економије за најмање пет милијарди евра. Према Шнајдеровим наводима, томе је погодовала чињеница да су многи запослени прошле године били, због кризе, принуђени на скраћено радно време, па су радом "на црно" компензирали губитак у примањима. За ову годину се предвидја даљи пораст обима сиве економије за пет до осам милијарди, јер, аналитичари су најавили да ће 2010. доћи до видног пораста незапослености. Овај стручњак је нагласио да рад на црно, иако због њега државне касе губе годишње 20 до 25 милијарди пореза, ипак има и добрих страна. Јер, новац зарадјен "на црно", људи не стављају на књижицу, већ га одмах троше, па је и то "нека врста коњунктурног програма и допринос стабилизацији приватне потрошње 2009."

4. УТАЈА ПДВ У ЕВРОПСКОЈ УНИЈИ

Најозбиљнија критика на рачун недостатка пореске координације између земаља чланица односи се на функционисање прелазног заједничког система ПДВ. Према свим досадашњим извештајима Европске комисије истакнут је проблем пореске утаје а пракса показује да су се неке врсте утаје јавиле управо као резултат одређених решења прелазног система.

Након укидања граничних контрола појавили су се нови облици пореске утаје, а земље – чланице су изгубиле потенцијалне пореске приходе јер нису успеле да се изборе са изазовима пореске утаје. Унија је превидела штете од нарушавања слободне конкуренције које настају као последица усвојеног прелазног система, којим је сачуван принцип одредишта.

Пореска утаја и разни видови злоупотреба имају за последицу, не само губитак прихода земаља – чланица, већ и изворних прихода буџета Уније. Борба против пореске утаје и заштита финансијских интереса буџета постала је приоритет ЕУ.

Злоупотребе врше организоване групе повезане са осталим криминалним активностима, попут снабдевања дрога, прања новца и утаје у домену имиграционе контроле.

Укидањем граничних контрола, концепт опорезовања увоза је измењен у трговинској размени између земаља – чланица. До 1992.године, непријављен увоз је био једино могућ кријумчарењем преко границе. Пошто је укинута гранична контрола, више не постоји претња откривања непријављених набавки производа пореских обвезника од стране цариника при преласку границе. Тако су створене могућности за коришћење нерегуларне или фиктивне документације за коришћење права на порески одбитак и захтева за повраћај ПДВ.

Набавка производа из друге земље – чланице је опорезива, а испорука производа из једне у другу земљу је ослобођена плаћања ПДВ уз право на умањење пореске обавезе за износ пореског одбитка. С тим у вези, утаја се појављује када се избегава плаћање ПДВ на набавке из друге земље – чланице и у ситуацији фиктивних испорука из друге земље – чланице у којој обвезник користи право на порески одбитак. На тај начин, обвезник може да оствари добит или на име неплаћеног пореза, или по основу умањења пореске обавезе на износ добитка.

Најједноставнији вид пореске утаје настаје када се не пријави набавка производа из друге земље – чланице. Кпац набавља производе из друге земље – чланице, али ову набавку не евидентира и не приказује у својој пореској пријави, чиме избегава плаћање ПДВ. У том случају, извршен је нелегалан

промет, а производи се продају на црном тржишту. Тиме је избегнуто, не само плаћање пореза, већ и пореза на добит корпорација и пореза на доходак грађана.

Изостављањем података или нетачним приказивањем у пореској пријави ПДВ, откривени су и сложенији методи пореске утаје у систему надзора трговинске размене између земаља-чланица. Набављач, односно порески обвезник – купац може да употреби погршан број другог доомаћег трговца – обвезника. Други метод пореске утаје се користи када се, уместо пријаве набавке производа по нижој стопи или нултој стопи из друге земље – чланице, порески обвезник – купац договори са пореским обвезником – домаћим продавцем, као да је трансакција извршена од стране домаћег продавца а не од стране продавца из друге земље – чланице. Чести су и случајеви да порески обвезник – купац пријави такву набавку као да је извршена од стране домаће компаније посредника из групе компанија чији је члан. Тако се избегава плаћање пореза на додату вредност и пријављивање компаније из друге земље – чланице из које је стварно извршена набавка производа. У тој ситуацији, порески обвезник – купац производа остварује право на умањење своје пореске обавезе за износ пријављеног наводно обрачунатог пореза на додату вредност по вишој стопи при набавци производа од домаћег трговца – пореског обвезника, коју у суштини није платио.

Посебан проблем представља избегавање плаћања ПДВ у земљама – чланицама са вишим стопама. Избегавање пореза се појављује при испорукама производа из земље – чланице са вишим стопама у друге земље – чланице у којима су ти производи опорезовани по нижим стопама или су ослобођени од плаћања ПДВ. Одређени производи се купују у земљи – чланици у којој су стопе ниже а набавка ових производа се пријављује као да је извршена од домаћег добављача. Ако се компаније – порески обвезници удружују у таквим радњама, не пријављују трансакције о набавци и испоруци производа између земаља – чланица, деле остварену добит као резултат разлика у различитим висинама стопа ПДВ између земаља – чланица. Ти производи могу д буду продати и на црном тржишту, без евиденције, без коришћења права на порески одбитак и плаћања ПДВ на промет тих производа.

Сложенији вид пореске утаје је изражен и у процедури захтева за повраћај наводно обрачунатог ПДВ по вишим стопама за фиктивно извршену испоруку производа у другу земљу – чланицу.

Порески обвезник стиче извешан износ добити на име повраћаја обрачунатог ПДВ при набавци производа и услуга, које је наводно употребио у циљу испоруке производа у другу земљу – чланицу. Затим, купци – порески обвезници набављају производе у земљи – чланици у којој је нижа стопа ПДВ. Набавку тих производа пријављују као да је извршена од домаћег трговца – пореског обвезника и користе право на порески одбитак или повраћај по вишој стопи ПДВ у својој земљи.

Истрага свих видова пореске утаје постаје компликована а може да остане и неоткривена, уколико порески обвезник – купац из друге земље . чланице ту набавку производа прикаже као испоруку у трећу земљу изван подручја ЕУ, или када се таква испорука појављује као ланчана и обухвата више земаљ, што захтева дуже време истраге о трагу тих трансакција.

Пореска утаја настаје и када је пријављена испорука или набавка производа фиктивна или кад производ уопште и не постоји. Фиктивна трансакција се користи да би се добио повраћај за обрачунати ПДВ на набавку тих производа, као да је извршена испорука тих производа у другу земљу – чланицу или нечланицу. Производ је фиктивно купљен и продат својој компанији или компанији – посреднику у другој земљи, а поводом те трансакције се тржи повраћај наводно обрачунатог ПДВ који терети набавку производа и услуга. У тој ситуацији, производи не морају ни да постоје, али се ипак захтева повраћај пореза.

5. ПРАЊЕ НОВЦА

Прање новца је појава о којој је веома тешко прикупити поуздане информације, а распрострањена је у свим земљама, без обзира на степен њиховог економског развоја. Уколико је криза економског система већа, утолико су веће и могућности за прање новца.

Прање новца је, најпростије речено, новац стечен сивом економијом, трговином оружјем, дрогом и разним финансијским махинацијама који се убацује у легалне токове. Термин прање новца је настао у САД у периоду прохибиције³, тридесетих година прошлог века, када су новац зарађен од илегалне производње и кријумчарења алкохолних пића, криминалци приказивали као зараду коју су добили у ланцу својих перioniца за прање рубља и прање аутомобила. Амерички новинари су у својим текстовима ту појаву први назвали прање новца, а одатле је термин распрострањен у јавности, па га је преузела и наука.

Жеља за стицањем профита основни је мотив највећег броја почињених криминалних дела као што су трговина наркотицима, противзаконито утеривање дуга, недозвољена трговина оружјем, кријумчарење алкохола и дувана, пиратерија, уцена и превара. Појединци или криминалне групе са тако стеченим профитом названим „врх“ новац, да би могле да га користе на регуларан начин, прикривају његово порекло. Да би такав новац изгледао „чисто“ подразумева се његово „прање“.

Међународни монетарни фонд је 1996. године проценио да такозвани „брuto криминални производ“ у свету износи преко 500 милијарди долара годишње. По процени Уједињених нација 80 одсто наведеног износа остварено је трговином наркотицима што представља највећи извор прљавог новца. Интеграција овог новца у легалне токове новца подразумева да највећи део треба да се опере, а процењује се да очекивани „трошкови прања новца“ износе око 25 одсто од укупног износа.

5.1. ТЕХНИКЕ ПРАЊА НОВЦА

Велики је број различитих техника прања новца, а заједничко обележје им је да новац пролази кроз три фазе:

- фазу улагања,
- фазу прикривања и
- фазу интеграције.

³ Прохибиција (lat. Prohibitio) у преводу: забрањивање, спречавање

Прљав новац пролази кроз рачуне тзв. *offshore* правних лица, банака и инвестиционих фондова, *hawalu*,⁴ трговце аутомобилима, вредносним хартијама, коресподентне рачуне, неки пут преплићући две фазе а неки пут потпуно заобилазећи неку од фаза (у садашњим условима врло често је немогуће одредити у којој се фази прања новца налази трансакција јер се најчешће ради о мешавини улагања и прикривања.

5.1.1 Фаза улагања

Кријумчарење је веома уносан посао и најчешће се доводи у везу са шверцом драгоцених метала, високе технологије, медицинског материјала, нуклеарног материјала и др. Незаконита трговина оружјем створила је тржиште где терористи и остали криминалци могу да купе све, почев од коришћене аутоматске пушке Калашњиков па до пројектила са навођењем. Проневера и утаја пореза такође стварају милионе долара, а поступак прања новца у овом случају је чак и једноставнији него код других облика криминала, јер је новац често већ на рачуну у банци, тако да полагање није ни потребно.

У фази улагања илегални профити се уводе у легални финансијски систем. Готовина прибављена криминалним пословима уплаћује се на банковне рачуне, обично под изговором неке регуларне делатности што представља фазу улагања.

Најчешће се депозити полажу због неког легалног посла где се плаћање углавном обавља у готовом новцу, као што су на пример гараже, луксузни бутици, галерије, комисиони, пицерије, ресторани, антикварнице итд. Уколико се готовина створена криминалом помеша са приходима од легалног пословања смањује се могућност брзог откривања „врућег“ новца. Уплата

⁴ *Hawala* је алтернативни систем за слање новца. Реч „hawala“ значи поверење а сам систем значи пренос новца ван финансијског система уз прихватање да верујете ономе коме дајете новац да ће га испоручити на договорену адресу. Пошто трансакције нису регистроване у великој мери овај систем користе „перачи“ новца али и финансијери тероризма јер новац могу пребацивати и прати брзо и скривено. Овај начин трансфера новца је врло примамљив јер уз мале трошкове и анонимност може бити загарантована.

новца стеченог криминалом у банку може бити извршена на много начина.

Неки од поступака који су карактеристични за фазу улагања су:

- уплата „врућег” новца под покрићем редовних готовинских прихода од пословања;
- оснивање лажних, тзв. „фантомских предузећа“ која не послују и постоје само као средство за уплату готовог новца на рачуне у банкама;
- уситњавање великих сума новца међу сарадницима који их полажу на рачуне у износима који су довољно мали или су испод законског цензуса, не привлаче сумњу банкарских радника те нису предмет извештавања и посебног праћења.⁵

У овој фази у новије време се сусреће и куповина, односно преузимање предузећа који су у озбиљним финансијским проблемима и чији рачуни треба да послуже само као тзв. „бојлер” рачуни где ће се слити новац предходно депонован на рачуне код разних финансијских институција.

5.1.2 Фаза прикривања

Након што је готовина претворена у банкарски депозит, наредни корак у процесу прања новца је фаза прикривања, а остварује се пребацивањем средстава са једног рачуна на рачуне разних банака, у свету привредних субјеката као и других финансијских институција, а све ради прикривања оригиналног извора и дестинације почетног криминалног капитала. Новац се премешта многобројним трансакцијама чији је главни циљ да се прикрије веза између новца и криминалне активности од које потиче.

Offshore рачун инвестиционих или пензионих фондова представљају погодну основу за отпочињање фазе прикривања. Да пребацивање новца у иностранство не би изгледало сумњиво, перачи новца често оснивају фирме у иностранству које се појављују у улози добављача.

⁵ У Србији је то износ од 600.000,00 динара .

У овом случају инострани добављач шаље лажне или увећане фактуре „бојлер” компанији у којој је већ дошло до депоновања прљавог новца. Међутим, до размене роба или обављања услуга и не долази или се оно чини у неодоговарајућем броју или квалитету, а једино што се креће је новац, који се привидно безазлено пребацује у иностранство ради легалних привредних активности.

Током фазе прикривања у процесу прања новца обави се велики број трансакција којима се новац преноси по читавом свету.

Многе од ових трансакција су бесмислене и за њих се не може пронаћи никакво покриће у пословању.

Права сврха тих трансакција је да прикрију трагове кретања новца и да отежају посао свакоме ко покуша да истражи одакле новац потиче. Када се новац нађе на неком од рачуна, са њим се ради све оно што може да прикрије његово порекло. У овој фази купују се полисе осигурања, дају позајмице, купује се скупочена роба, уметничка дела, акције, инвестициони фондови, девизе и многи други финансијски инструменти.

5.1.3 Фаза интеграције

Последња фаза прања новца којом он поново улази у легалне економске токове је фаза интеграције. Новац се улаже у законите послове или инвестира, након чега се јавља као новац који потиче од законом дозвољене делатности.

Популаран метод интеграције новца стеченог криминалом у легалне токове је куповина некретнина као што су пословне зграде, складишта или станови.

Иако је овај посао финансиран прљавим новцем, приход који се остварује од издавања простора у закуп неће бити сумњив јер је резултат законом дозвољене делатности. Циљ ове фазе процедуре прања новца је да се новац стечен криминалом пребаци у послове које закон не забрањује. Традиционални метод којим се служила Мафија био је улагање новца у грађевинску индустрију, али постоје и други начини. Један од њих је и оживљавање предузећа која се налазе у тешкоћама кроз инвестирање огромних сума

новца. Предузеће наставља нормално да послује користећи новац стечен криминалом као свој капитал. Перачи новца примају дивиденде и директорске плате што су законити видови прихода. Такође, предузима се сварање портфолија *оффсхоре* инвестиција опраним новцем прикупљеним из разних извора. Перачи пара од уложених средстава добијају камате и дивиденде, као приход остварен у складу са законом. Када се врши улагање у некретнине попут куповине пословног простора или станова, перач новца прима законит приход у виду закупа

6. МЕТОДЕ ПРАЊА НОВЦА

Борба против прања новца је врло сложен процес који захтева стално едуковање јер се методологије прања новца мењају из године у годину.

Радна група за успостављање финансијских и контролних мера против прања новца (*Financial Action Task Force on Money Laundering*), скраћено FATF је једна од водећих међународних организација за превенцију и борбу против прања новца. Ова организација врло блиско сарађује са Светском банком и Међународним монетарним фондом и од јуна 2000. године саставља листу земаља и територија које не сарађују у борби против прања новца (*Non-Cooperative Countries and Territories*, скраћено: NCCTs:). Разрађено је 25 критеријума које свака земља треба да задовољи да се не би нашла на овој листи. Јуна 2000. године на листи се налазило 15 земаља, а тренутно се на листи налази седам земаља и то: Кукова острва, Гватемала, Индонезија, Бурма (Мијанмар), Науру, Нигерија и, Филипини.

Када се нека земља не налази на NCCT листи, то не значи да прања новца нема у тој земљи, већ да релеватни подаци из њеног банкарског, правосудног и привредног система не могу да се добију легалним путем. Прање новца се догађа свуда у свету и није вероватно да ће нестати. Криминалне групе ће увек имати потребу да своја нелегално стечена, „прљава“ средства прикажу као легална и да их уведу легалне привредне токове. Банке јесу важан чинилац у спречавању прања новца, али не могу бити једини ослонац у законској регулативи. Претходне године су показале да перачи новца користе високо софицистиране методе за своје операције као и да из године у годину мењају методе којима се служе.

Мешање „врућег“ и „чистог“ новца, ствара нездраву симбиозу легалног и криминалног друштва, иако се на самом почетку тог несрећног

„брака” ствара привид да земља напредује. У следећој фази перачи новца стичу углед, моћ и увећавају свој профит тежећи крајњем циљу, односно преузимању и контроли целокупног финансијског и привредног система. У таквој ситуацији држава нема проблема са криминалом већ криминалне организације поседују и контролишу државу. Прање новца готово никада не представља проблем само једне државе; то је најчешће мултинационални проблем.

Размена информација, међудржавна сарадња, формирање државних црних листи фантомских фирми, перача новца, криминалаца, припадника организованог криминала, припадника терористичких организација и њихова размена са другим државама и релевантним организацијама представља почетни корак у тешкој и мукоотрпној борби за спречавање прања новца. Држава мора да покаже да је спремна да се у духу најбоље праксе у свету ухвати у коштац са тим проблемом јер док је с постојањем прљавог новца комплементарна, његово прање се као начин легализације.

7. ЗАКЉУЧАК

Све економске активности мимо прописа, увек или скоро увек, имају за циљ избегавање плаћања пореза и других фискалних обавеза. Ове активности стварају услове за развој сиве економије (нелегалне привреде, економију у сенци). Под појмом сиве економије, у најширем смислу, подразумева се свака противзаконита привредна активност, усмерена ка стицању користи у своје име и за свој рачун, а на штету других појединаца, привредних субјеката или државе. Сива економија је активност која путем непостојања правних норми и пословања ван легалних токова, има за циљ избегавање прописаних фискалних или других обавеза према држави. Прање новца је, најпростије речено, новац стечен сивом економијом, трговином оружјем, дрогом и разним финансијским махинацијама који се убацује у легалне токове. Жеља за стицањем профита основни је мотив највећег броја почињених криминалних дела као што су трговина наркотицима, противзаконито утеривање дуга, недозвољена трговина оружјем, кријумчарење алкохола и дувана, пиратерија, уцена и превара. Појединци или криминалне групе са тако стеченим профитом названим „врућ” новац, да би могле да га користе на регуларан начин, прикривају његово порекло. Да би такав новац изгледао „чисто” подразумева се његово „прање”.

Борба против прања новца је врло сложен процес који захтева стално едуковање јер се методологије прања новца мењају из године у годину.

ЛИТЕРАТУРА

1. Ђурић, З., *Сива економија и корупција*, Економски факултет у Приштини, 2003.
2. Илић – Попов, Г. , *Пореско право Европске уније*, Службени гласник, 2004.
3. Миљковић, А., *Стимулативно опорезивање*, FINEX АД Београд, 2006.
4. Јовановић, А., *Фискална хармонизација у Европској унији*, Економика Свен, Ниш, 2008.